

Værkstedsundervisning – hf-enkeltfag

Vejledning/Råd og vink

August 2010

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i de gymnasiale uddannelser, findes i uddannelseslovene og de tilhørende bekendtgørelser, herunder læreplanerne. Denne vejledning/råd og vink indeholder forklarende kommentarer til nogle af disse bestemmelser, men indfører ikke nye bindende krav. Desuden gives eksempler på god praksis samt anbefalinger og inspiration. Citater fra bekendtgørelsen er anført i kursiv.

1. Formål

Værkstedsundervisningen har til formål at støtte kursisterne i udviklingen af gode studie- og arbejdsvaner og styrke deres bevidsthed om læreprocesser, metoder og mål.

Værkstedsundervisningen skal hermed bidrage til at udvikle kursisternes metakognitive tænkning og sikre tid til struktureret forberedelse og selvstændig studiemæssig fordybelse.

Arbejdet i værkstedet skal skabe sammenhæng mellem undervisning og kursisternes lektielæsning med henblik på, at kursisterne får viden om, hvordan de kan forberede sig til de enkelte fag og faggrupper.

På hf-enkeltfag kan kursets leder beslutte at anvende op til 7% af kursisternes planlagte uddannelsestid til værkstedsundervisning. Det vil især være relevant for de kursister, der modtager undervisning i fagpakker eller andre sammenhængende forløb.

Kursets leder kan vælge at tilrettelægge værkstedsundervisning for kursister enten som et særligt skemalagt forløb eller integreret i fagene/de enkelte fag.

Den efterfølgende vejledning er skrevet til en værkstedsundervisning med et skemalagt forløb. Vælger kurset at integrere værkstedsundervisningen i fagene, kan delelementer af den følgende vejledning bruges.

Værkstedsundervisningen er en vigtig funktion i og med at den giver mulighed for at træne og videreudvikle kursisternes studie- og arbejdsmetoder, så disse bliver indarbejdet som naturlige elementer i kursisternes daglige arbejde med at forberede sig til og deltage i undervisningen. Det er målet, at kursisterne i løbet af deres hf-forløb når frem til selvstændigt at reflektere over, hvordan det er mest hensigtsmæssigt at arbejde med den daglige lektie.

Det skal understreges, at værkstedsundervisningen hele tiden bygger på et fagligt indhold, således at f.eks. præsentationen af en studiemetode er knyttet til læsningen af et fagligt stof.

Fordelen ved, at præsentationen foregår i værkstedsundervisningen er, at værkstedstimen kan bidrage til at synliggøre de metodiske overvejelser og dermed bidrage til at udvikle kursisternes refleksion og metakognition. Disse metaovervejelser vil være et nyt element for mange kursister.

2. Indhold

Kursisternes arbejdsvaner og studiefærdigheder udvikles gennem præsentation og indarbejdelse af forskellige metoder til tilegnelse af fagligt stof og faglige sammenhænge. Dette skal ske med henblik på at sikre progression i udviklingen fra kursist til studerende.

I sammenhæng med tilegnelsen af det faglige stof indgår normalt følgende elementer med progression i værkstedstimerne:

- arbejdet med taksonomi og metode*
- studieteknik, herunder forskellige former for notatteknik, læseteknikker og strategier*
- undervisningens forskellige arbejdsformer, herunder projektarbejde*
- fortsat udvikling af den studiemæssige it-kompetence*
- træning i prøveaflægning*

Værkstedundervisningen skal tilpasses kursisternes forudsætninger med henblik på at sikre progressionen i udviklingen fra kursist til studerende. De enkelte elementer i værkstedundervisningen kan indgå med forskellig vægt. Indholdet justeres i forhold til de aktuelle kursisters behov, således at kursisterne opnår de ønskede faglige og studiemæssige kompetencer.

Med værkstedstimerne skabes der en ramme for og tid til kursisternes metaovervejelser, idet der bliver plads til, at lærere og kursister kan diskutere fordele og ulemper ved den enkelte undervisningsmetode eller arbejdsform. Disse metaovervejelser bidrager til udviklingen fra kursist til studerende.

- arbejdet med taksonomi og metode

Især præsentation af taksonomi og introduktion til forskellige studiemetoder vil være centrale elementer, som kursisterne kan bruge i forskellige faglige sammenhænge.

- studieteknik, herunder forskellige former for notatteknik, læseteknikker og strategier

Kursisterne præsenteres for forskellige former for studieteknik, som giver den enkelte kursist metoder til og træning i at arbejde selvstændigt med lektier, opgaver, projekter m.v.

- undervisningens forskellige arbejdsformer, herunder projektarbejde

Kursisterne introduceres til forskellige arbejdsformer, herunder projektarbejde.

Værkstedstimerne giver mulighed for at fokusere på metaovervejelser ved f.eks. at diskutere fordele og ulemper ved en konkret arbejdsform eller mulighed for at træne delelementer, f.eks. udviklingen af sociale kompetencer i forbindelse med gruppearbejde.

Det er oplagt, at man ikke kan nå i dybden med alle arbejdsformer, men må fokusere på de elementer, der måtte være centrale i den aktuelle situation.

- fortsat udvikling af den studiemæssige it-kompetence

Værkstedstimerne kan også bruges til at træne og videreudvikle kursisternes it-kompetencer. Det kan være præsentation af regneark, udarbejdelse af præsentationsmateriale m.v.

- træning i prøveaflægning

Værkstedundervisningen kan anvendes til test, prøver og evaluering, hvor det tjener et læringsmæssigt formål, ligesom forberedelse af og træning i forskellige prøveaflægninger er et vigtigt element især ved afslutningen af et forløb.

Værkstedundervisningen kan for de kursister, der skal skrive større skriftlige opgave og udarbejde eksamensprojekt, introducere og forberede hertil.

3.1 Didaktiske principper

Værkstedsundervisningen er en del af uddannelsesstiden, jf. § 11 og § 39.

Værkstedsundervisningen tilrettelægges med henblik på progression i arbejdsformer og selvstændighed og sammenhæng med den øvrige undervisning.

I værkstedsundervisningen kan kursisterne arbejde individuelt eller i grupper efter behov i nogle perioder, men således at de kan få både hjælp og tid til bearbejdelse af det faglige stof og fordybelse. Værkstedet kan endvidere give gode rammer for differentieret undervisning, som kan foregå såvel ved fysisk tilstedeværelse som virtuelt.

Progressionen i arbejdsformer indebærer, at kursisterne gradvist går fra at arbejde med simple og overskuelige arbejdsmetoder til mere krævende og selvstændige arbejdsmetoder. Progressionen skal tilpasses kursisternes behov.

Værkstedsundervisningen kan udover introduktion og opfølgning af studie- og arbejdsmetoder f.eks. anvendes til at introducere rapportskrivning, hvor kursisterne præsenteres for de grundlæggende krav til et fags metode. Undervisningen kan også bruges til træning af særlige indsatsområder som f.eks. mundtlig fremstilling, gruppearbejdskompetencer m.m.

Endvidere kan test, prøver og evaluering indgå med det formål at bidrage til kursisternes selvrefleksion samt til at sætte nye mål for kursistens fremtidige arbejde.

Endelig kan værkstedsundervisning anvendes til lektielæsning og tilrettelægges, så den bliver et led i kursisternes kompetenceudvikling.

Værkstedsundervisningen kan ikke anvendes til tutorsamtaler.

Organisering

I starten af forløbet anvendes nogle af værkstedstimerne til en introduktion til faget henholdsvis fagene.

Senere i forløbet kan der fokuseres på studiemetoder og gives differentierede tilbud med fokus på den enkelte kursists behov for støtte.

Værkstedsundervisningen kan suppleres af et åbent, frivilligt studieværksted, jf. § 17.

Er der et lærerteam for holdet, anbefales det, at dette lærerteam er ansvarlig for planlægningen og gennemførelsen af værkstedsundervisningen.

Lærerteamet kan i perioder aftale, at andre faglærere overtager værkstedsundervisningen. I den forbindelse kan det være nødvendigt med skemabytninger. I sådanne perioder skal de lærere, der gennemfører værkstedsundervisningen referere til lærerteamet om værkstedsundervisningens formål, indhold og progression.

4. Forslag til elementer i værkstedsundervisning

- Præsentation af Blooms taksonomi
- Præsentation af fakta - tænkespørgsmål

- Præsentation af notatteknik, diskussion: Hvad er gode noter?
- Præsentation af mindmap og begrebskort

- Introduktion til gruppe- og projektarbejdsformer
- Introduktion til rapportskrivning
- Introduktion til Howard Gardners forskellige intelligenser
- Introduktion til forskellige former for evaluering

- Træning af mundtlig fremlæggelse
- Træning i fokuseret lektielæsning
- Træning af gruppearbejdsform
- Træning af sociale kompetencer

- Udvikling af gode studievaner – *Se paradigmatiske eksempel 1*
- Introduktion til den større skriftlige opgave - *Se paradigmatiske eksempel 2*

- Træning i fokuseret lektielæsning
- Træning af gruppearbejdsform
- Træning af sociale kompetencer

- Træning i prøveafleggelse
- Planlægning af repetition
- Præsentation af og træning i udarbejdelse af eksamensprojekt
- Præsentation af og træning i udarbejdelse af synopsis
- Træning af mundtlig fremlæggelse
- Evaluering af studieværksted

5. Paradigmatiske eksempler

Eksempel 1: Udvikling af gode studievaner

Beskrivelse af et forløb med repetition af arbejdsmetoder.

1. værkstedstime

Præsentation af ”værktøjskasse” med forskellige typer arbejdsmetoder, der hver især kan være med til at fremme gode studievaner:

Arbejdsopgave

Med udgangspunkt i de arbejdsmetoder, der er præsenteret nedenfor, skal du vælge en arbejdsmetode, som du skal anvende i mindst ét fag i den kommende uge.

Om en uge skal du beskrive dit arbejde med metoden. Derfor skal du denne dag medbringe et eksempel på, hvordan du konkret har arbejdet med metoden.

Venlig hilsen

Dit lærerteam

Værktøjskasse

Brug af mindmap

Skriv alle væsentlige oplysninger ind på et papir, f.eks. som afslutning på et emne. Brug gerne forskellige farver til at understrege strukturen. Det visuelle indtryk styrker hukommelsen.

Repetere for at huske bedre

Skimme noter ved at bladre hurtigt gennem sidste måneds noter.

Starte med at læse forrige gangs noter. Skriv 3 nøgleord eller begreber, som skal huskes.

Memory-spil

Skriv et ord på et kort og lav en tegning på et andet:

Matematik: gæld = gældsformel, rente = renteformel osv.

Kan også bruges til indlæring af gloser, kemiske formler m.m.

Højtlesning

Læs teksten højt for dig selv – virker specielt godt ved indlæring af fremmedsprog.

Genfortæl en lektie for andre eller fortæl den højt for dig selv. Det at udtale og høre ordene styrker indlæringen.

Brug af symboler

Forbogstaver i en proces eller en forklaringskæde huskes som en remse. Remsen styrker indlæringen.

Brug af farver

Mindmaps tegnes med forskellige farver.

Verbernes tider markeres med forskellige farver.

Svære ord markeres med særlig farve eller kursiv, fed el. lignende.

Strege nye ord under/over – oplyste ord ses let.

Ved brug af farver sker der en aktiv udvælgelse af ord, man ønsker at lære samtidig med, at understregningen med farver styrker genkendelsen og dermed indlæringen.

Brug af gule / farvede "post it" sedler

Skriv de ting, du gerne vil huske, på gule eller farvede "post it" sedler, der kan sidde fast på papir, bøger, vægge m.m. Du kan arbejde med at huske alt fra matematiske formler, historiske perioder til fremmedord og gloser i sprog. Placer sedlerne på centrale steder, som dit øje ofte ser på.

Du kan også koble dine gloser med den genstand, de refererer til, ved f.eks. at skrive det fremmedsprogede ord for køleskab på en "post it" og hænge det op på dit køleskab. Gør det samme med dit bord, computer osv. Formuler også hele sætninger på "post it" som du sætter fast på døre, vægge osv.

Igen er det genkendelsen, der virker. Repeterer du en formel, en glose eller en sætning 10 gange, kan du også huske den om en uge!

Lærebogsmateriale med cd-rom

Afspil cd-rom og se i bogen samtidigt. Gentag lytteøvelsen flere gange.

At se/læse og høre/lytte samtidigt styrker indlæringen – hvis du også skriver, bliver resultatet endnu bedre!

2. værkstedstime

Arbejdsopgave

1) Gør rede for, hvilke(n) arbejdsmetode(r), du har valgt fra "værktøjskassen" og beskriv, hvordan du har brugt den i løbet af ugen. Du må gerne referere til flere fag.

Giv eksempler som dokumentation – gerne i form af en skitse.

2) Beskriv dine overvejelser over, hvordan arbejdsmetoden har virket – har arbejdet med metoden styrket din koncentration, har det været mere besværligt, har du følt dig bedre forberedt, andet? Reflekter selv videre....

3) Skriv dine overvejelser over, hvordan du vil arbejde videre med at forbedre dine studievaner.

4) Vælg en arbejdsmetode, du vil bruge i løbet af de næste 14 dage – skriv hvilken og hvorfor!

Du skal besvare disse spørgsmål skriftligt og lægge din besvarelse ind i din studiebog.

Venlig hilsen fra dit lærerteam

3. værkstedstime

Kursisterne deles ind i grupper på 4, der fortæller hinanden om de arbejdsmetoder, de har brugt de sidste 14 dage.

Efter runden peger gruppen på 1 person, der skal fremlægge sin arbejdsmetode og overvejelser i den forbindelse i plenum.

I plenum fremlægger kursisterne deres eksempler på arbejdsmetoder, og andre kursister supplerer undervejs.

Læreren tager noter undervejs og som afslutning opstilles klassens egen "værktøjskasse".

Klassens øvrige lærere informeres om denne værktøjskasse, så alle lærere kan inddrage arbejdsmetoder herfra med jævne mellemrum.

Som afslutning beskriver hver kursist forløbet, erfaringer og metaovervejelser, f.eks. i studiebogen.

Eksempel 2: Introduktion til den større skriftlige opgave

Man kan bruge værkstedstimer til at introducere gruppedannelse i forbindelse med projektarbejde, projektarbejdets forskellige faser fra problemformulering, litteratursøgning, indsamling af materiale, udarbejdelse af projektopgave, enkeltelementer i projektopgaven som indledning, krav til redegørelse, analyse og vurdering, delkonklusioner og samlet konklusion, dokumentation og litteraturhenvisninger, litteraturliste mv.

Delelementer kan med fordel øves enkeltvis i værkstedstimer for at tydeliggøre de formelle krav til store opgaver.

1. værkstedstime: Hvordan problemformulerer man?

Øvelse:

Kursisterne kan træne problemformuleringsprocessen ved at skrive en problemformulering ud fra et konkret emne eller en tekst, de beskæftiger sig med i undervisningen. Kursisterne skal afgrænse emnet, udforme tænkespørgsmål og skal kunne skelne mellem de forskellige taksonomiske niveauer: redegørelse, analyse og vurdering. På denne baggrund skal kursisterne opstille forskellige eksempler på problemformuleringer.

2. værkstedstime: Krav til litteraturhenvisninger, citater og litteraturliste

Øvelse:

Kursisterne medbringer eller skriver en side til deres opgave og skal til denne anføre to litteraturhenvisninger samt et citat med kommentarer, så det bliver indøvet, hvordan man skal anføre litteraturhenvisninger, samt hvordan man anvender citater. Desuden skal kursisten skrive en 1. udgave af sin litteraturliste opstillet i overensstemmelse med de formelle krav.

3. værkstedstid: Krav til struktur i opgaven, fokus, rød tråd

Øvelse:

Kursisterne medbringer en udskrift af deres opgave og skal markere den røde tråd i opgaven ved at understrege fokus i hvert afsnit med farvet pen el. lign. Er fokus ikke tydeligt, formuleres det i margen.

Alternativt kan kursisterne tegne et begrebskort over argumentationen i opgaven for på den måde at synliggøre den røde tråd.

Med denne øvelse bliver det forhåbentligt også synligt for kursisterne, hvilke afsnit de skal skære væk i deres opgaver.

4. værkstedstid: Hvad skal en konklusion indeholde?

Øvelse:

Kursisten formulerer efter hvert afsnit i en opgave en delkonklusion, hvor argumentationen i afsnittet tydeliggøres og sammenfattes.

Den afsluttende konklusion er en sammenfatning af de pointer og delkonklusioner, kursisten er nået frem til i besvarelsen af problemformuleringen. Hver kursist formulerer et udkast til konklusion og diskuterer det med en anden kursist, som skal kunne få et overblik over hovedpointerne i opgaven ud fra konklusionen – ellers er konklusionen ikke god nok og må skrives om!

5. værkstedstid: Indledning skrives til sidst – med blikfang

Øvelse:

Hver kursist skal skrive et forslag til indledning til sin opgave. Forslagene læses op i klassen eller i mindre grupper. Hver kursist får respons på sin indledning, hvor der bl.a. lægges vægt på, om man ud fra indledningen får et tydeligt indtryk af indhold, problemstillinger og fokus i opgaven. Som afslutning skal hver kursist skrive et forslag til, hvordan man kan starte sin opgave med et blikfang, som gør læseren interesseret. Forslagene læses op og diskuteres.